

PËRRALLA (SHEMBUJ NGA FSHATI GURI I BARDHË, MAT)

Literatura popullore dhe produktet folklorike janë elemente shumë të rëndësishme, që pasurojnë jetën kulturore, materiale-shpirtërore dhe mbajnë gjallë lidhjen me të kaluarën. Këto produkte janë një pjesë e pandashme e kulturës sonë. Ne vazhdojmë të jetojmë me produkte folklorike që formësojnë jetën dhe shtojnë ngjyra në stilin e jetës sonë. Shkenca që merret me studimin e letërsisë dhe elementeve popullore, është folkloristika. Fjala “*folklor*” vjen nga fjala angleze “*folk*” që do të thotë “popull”, dhe “*lore*” që do të thotë “*dije, shkencë*”. Termi “*folklor*” është përdorur për herë të parë nga William J. Thoms, në vitin 1846, në revistën angleze “The Athenaeum”, duke iu referuar njohurive popullore (Thoms: 1846). Tashmë, termi “*folklor*” është një term universal, që përdoret në të njëjtin kuptim. Po çfarë është folklori?

Shkenca e folklorit është përkufizuar në forma të ndryshme. Në veprën “Standart Folklore Dictionary”, e publikuar në vitin 1949, përmenden mbi 21 përkufizime rreth folklorit. Folklori është një shkencë që harton, klasifikon, analizon me metoda shkencore produktet tradicionale kulturore-shpirtërore dhe stilin e jetës së një kombi, një rajoni, një qyteti ose një fshati. Roli i shkencës së folklorit, i cili përfshin mënyrën e jetesës së një populli, qëndrimin e tij ndaj ngjarjeve dhe situatave të caktuara, është të rregullojë dhe të pasurojë jetën tradicionale dhe ritualet e popullit. Një ndër folkloristët më të njohur, që ka dhënë një kontribut të madh në zhvillimin e folklorit në Turqi, Dursun Yıldırım, ka nxjerrë në pah disa veçori karakteristike të folklorit, si më poshtë.

- Tipari gojor. Shumica e elementeve folklorike dhe letërsia popullore është transmetuar dhe vazhdon të transmetohet brez pas brezi, gojarisht.
- Tipari i besnikërisë së traditës. Të gjitha llojet e produkteve folklorike varen nga tradita. Traditat janë mishëruar për të

* Student doktorant pranë Universitetit Eskişehir Osmangazi, Turqi.

përmbushur nevojat e bashkësisë njerëzore së cilës i përkasin.

- Tipari i diversifikimit (variant). Ekzistojnë ndryshime të caktuara gjatë transferimit verbal, të shkruar ose vizual. Këto ndryshime bëjnë që të shfaqen forma të ndryshme të krijimit të së njëjtës. Këto forma të ndryshme quhen versione ose variante.
- Tipari i anonimitetit (anonymous). Secili produkt ka krijuesin e tij të parë, por tradita e shprehjes gojore nuk i ka mbajtur ato.¹

Folklori ka një përmbajtje shumë të gjerë. Në këtë përmbajtje futen mitet, epopetë, legjendat, përrallat, fjalët e urta, gjëgëzjat, ninullat, lutjet dhe mallkimet, vjershat popullore. Gjithashtu, folklori përfshin zakonet dhe traditat, besimet dhe besëtytnitë popullore, mjekësinë alternative, muzikën, vallet dhe veshjet tradicionale, teatrin popullor, ushqimet tradicionale etj.²

Në këtë studim do të fokusohemi te një ndër elementet më kryesore të letërsisë popullore, të cilat janë përrallat. Më e vjetra nga zhanret që ne i quajmë narracione popullore, është padyshim përralla. Ajo ndryshon nga llojet e tjera të narracionit popullor me tiparin e saj imagjnativ, që ka një rëndësi të madhe, për sa i përket mbizotërimit dhe funksionit shoqëror të saj përgjatë historisë.

Përralla është përcaktuar si një rrëfim i shkurtër, e kënduar në prozë, e pavarur nga besimet, traditat fetare dhe magjike, plotësisht fiktive, jorealiste dhe nuk supozohet të besohet në rrëfimet e saj.³ Në fakt, përralla është pasqyra e një kombi. Në këtë pasqyrë mund të gjenden folklori, besimi, toleranca dhe kultura materiale e një kombi. Kështu, ne mbajmë dritën tonë mbi të ardhmen, duke shpjeguar të kaluarën tonë.

Përralla ka qenë një nevojë fillestare e njeriut për të shprehur ëndrrat dhe dëshirat, ato janë gëzim për fëmijët, sepse janë të mbushura plot aventura, trimëri dhe të papritura, që sjellin me vete triumfin e së mirës dhe lumturinë. Zakonisht, në Shqipëri, në stinën e dimrit, kur rryma elektrike ndërpritej, ndizeshin sobat e drurit dhe në momentin kur e gjithë familja afrohej pranë sobës për t'u ngrohur, një nga prindërit ose gjyshërit fillonte përrallën me shprehjen:

“Na ishte se ç’na ishte....”.

1 Yildırım; 1998, f. 68-69.

2 Dundes; 2003, f.10.

3 Boratav; 2016, f.85.

Është një moment që besoj se çdokush mund ta ketë përjetuar. Këto përralla të treguara në një ambient të ngrohtë, pa teknologji, pa rrjete sociale, kanë ndikuar pozitivisht në fëmijërinë tonë, lidhja familjare është forcuar më shumë, gjithashtu jemi bërë mbajtës dhe ruajtës të një elementi popullor, që edhe ne duhet ta transmetojmë te brezat e rinj, në mënyrë që kultura, folklori i popullit tonë të trashëgohet brez pas brezi.

Përrallat e trajtuara në këtë studim janë të mbledhura në fshatin Guri i Bardhë, në rrethin e Matit. Guri i Bardhë është një fshat malor, që shtrihet në skajin më jugor të krahinës së Matit. Për themelimin e këtij fshati nuk ka ndonjë datë të saktë, por gërmimet dhe zbulimet arkeologjike që janë bërë, nxjerrin në pah ekzistencën e tij të hershme. Në këto zbulime janë gjetur vegla pune prej guri, që përkojnë me kohën e përdorimit të gurit. Gjithashtu, atje janë zbuluar varreza shumë të vjetra me sende simbolike të ndryshme.

Emërtimi i fshatit vjen nga kalaja që ndodhet në këtë fshat, kalaja e Petralbës. Fjala “Petralba” vjen nga latinishtja dhe ka kuptimin: “Petrogurë” dhe “Alba- i bardhë”. Marin Barleti për këtë kala, thotë:

“Ky është një qytet i vogël në Mat, i ndërtuar në majë të një mali dhe që s’i trembet asnjë fuqie armike, përveç urisë”.⁴

Guri i Bardhë u bë akoma më i njohur nga fundi i shekullit XVI, me shkrimtarin Pjetër Budi, i cili lindi në vitin 1566, në këtë fshat.

Klasifikimi i përrallave

Klasifikimi dhe origjina e Letërsisë folklorike në përgjithësi, sidomos e përrallës dhe e fabulës, kanë qenë objekt interesimi për shumë studiues, si folkloristë, antropologë, etnologë, mitologë dhe psikologë. Studiuesi i përrallave gjermane, J. G. von Han, në vitin 1864, publikoi veprën e tij me dy vëllime “Përrallat greke dhe shqiptare”. Në këtë vepër Han ka bërë një përpjekje për klasifikimin e përrallave, por në ditët e sotme ky libër thjesht ka mbetur një vlerë historike.

I pari që ka menduar për klasifikimin e përrallave, është folkloristi finlandez, Kaarle Krohn. Kaarle Krohn i kërkon studiuesit finlandez, Antti Aarne, që të bëjë një klasifikim të përrallave. Antti Aarne, duke u konsultuar dhe duke përfutur nga mendimet e studiuesve të njohur, si Oscar Hackman, Axel Olrik dhe C. W. von Sydow, përgatiti klasifikimin që

4 Barleti, 1967, f. 28.

krijon formën origjinale që ne përdorim ende sot. Përrallat janë zakonisht të bazuara në konfliktin e së mirës dhe së keqes, dhe tregojnë për fitoren e së mirës mbi të keqen. Ato janë parë në të kaluarën, si një nga mjetet më të rëndësishme për fëmijët, për të fituar vlerat themelore njerëzore dhe kanë për qëllim që, ndërsa zbavitin, të japin disa mesazhe themelore. Studiuesit, duke i marrë parasysh këto elemente dhe aspekte të ndryshme të përrallës, janë munduar ta klasifikojnë atë.

Në sistemin e klasifikimit të krijuar nga Aarne, secilit lloj përrallash i jepet një numër dhe një përmbledhje e shkurtër e përmbajtjes së saj.⁵ Më vonë, Stith Thompson, duke ruajtur klasifikimin e Anti Aarnit dhe duke e zgjeruar atë me shtesa të reja, në vitin 1928, publikon veprën “The Types of The Folktale”. Përrallat e përdorura në këtë klasifikim përfshinin përralla të Evropës dhe disa të Azisë Perëndimore.

Klasifikimi i përgjithshëm sistematik i këtij studimi, i cili i klasifikon përrallat sipas llojeve të tyre, është si më poshtë:

- I. Përralla me kafshë.
- II. Përralla origjinale: të jashtëzakonshme dhe realiste.
- III. Fabula.
- IV. Përralla zinxhir.
- V. Përralla që nuk klasifikohen.⁶

Midis përrallave që kemi mbledhur në fshatin Guri i Bardhë, përralla me kafshë dhe përralla zinxhir nuk janë identifikuar. Janë mbledhur gjithsej trembëdhjetë përralla, tetë prej tyre janë tregime origjinale dhe pesë prej tyre janë fabula. Për secilën kategori, kemi dhënë disa shembuj. Përrallat e mëposhtme do të paraqiten me formën e tyre origjinale, pa bërë ndërhyrje gjuhësore, ashtu siç janë mbledhur nga personat burimorë.

5 Rausmaa, 1971, f. 35.

6 Thompson, 1964, f. 19-20.

I. Përrallat origjinale

Kuçedra dhe shtatë vëllezërit

Kishte qenë njëherë një burrë e një grua dhe kishin pasur shtatë djem. Këta djemtë rriten dhe bëhen të mëdhenj. Nëna ishte përsëri shtatzanë. “Ne do të shkojmë në mal. Nëse lind cucë, do të lesh një furkë me lesh, nëse lind djalë, do lesh vetëm një shkop”, - i thanë djemtë nënës së tyre. Një grua komshie vjen afër dhe ia heq atë furkën dhe ve shkopin. Dhe këta vëllezërit shikojnë shkopin dhe ikin. Kjo vajza që lindi, babet e madhe dhe del e lun me shoqet e veta, por i humb një shami. Të gjithë fillojnë të betohen për kokën e vëllezërve, vetëm kjo vajza betohet për kokën e babës, se nuk e dinte se kishte vëllezër. Pastaj shkon te nëna e saj dhe e pyet: “Pse nuk më ke bërë vëllezër, se të gjitha shoqet e mia kishin vëllezër, vetëm unë jo?” “Ti ke vëllezër sa të duash, por janë në mal, duke fituar lek”, - i përgjigjet nëna.

Vajza i thotë nanës e babës: - “Dua ca flori dhe një shkop prej floriri, se do të shkoj te vëllezërit në mal”. Ata ia blejnë dhe shkon në mal. Ec e ec, e gjen shtëpinë e vëllezërve dhe hyn brenda. Kur shkoi atje, bënte punët e shpisë, u bënte me gatë dhe, kur vinin vëllezërit, fshihej në hambar, që të mos e shikonin ata. Vinë vëllezërit dhe shikojnë që punët janë bërë dhe habiten se kush i ka bërë punët. Shikojnë për të fjetur gjumë, motra çohet u lan kamët dhe fshihet përsëri. Edhe natën e dytë ndodh e njëjta gjë, bën punët e gatim. Natën e tretë thotë vëllai i vogël: “Unë do të pres gishtin e vogël të kambës dhe, kur të vij me na la kambët, ta kap”. Çohet motra në darkë për t'i larë kambët vëllezërve dhe, kur shkon te vëllai i vogël, ai zgjohet dhe e kap për flokësh. “Aman, më lësho se unë jam motra juaj”, - thotë vajza. Të gjithë gzozen që u kishte ardhur motra.

Vëllezërit mendojnë se çfarë t'i blejnë motrës, që të mos mërziqet vetëm në shtëpi dhe ato i blejnë një qen. Qeni bante urinën në hi dhe i fikte zjarrin. Dhe motra, për të marr hi, shikon një shpi në majë të malit dhe shkon për të marrë hi, por ajo ishte shpia e kuçedrës. Kur shkon atje, e pyet: “A mun me më dhënë pak hi, se me është fikur zjarri”. Vajza e kuçedrës i thotë: “Unë ta jap, por kam frikë se më bërtet nana”. Vajza e kuçedrës ia jep zjarrin dhe motra shkon te shpia e nez zjarmin. Vjen kuçedra në shpi dhe i thotë bijës: “Në shpi vjen era njeri, oj bij”. Bija i thotë: “Po, ka ardh një vajzë e re me marrë hi dhe prandaj vjen era”. Kur të vijë nesër prapë, t'ia lësh brezin me hi.

Shkon motra përsëri për të marrë hi dhe, kur e merr vajza e kuçedrës, ia lësh brezin me hi dhe gjatë rrugës, i bie hini rrugës. Vjen kuçedra në darkë dhe thotë përsëri: “Vjen era njeri, oj bije!”, por e bija i thotë se erdhi prapë ajo

vajza dhe ia kam ly brezin me hi. Dhe kuçedra ndjek gjurmët e hinit dhe e gjen shtëpinë e vajzës. Kjo vajza e shikon që kuçedra po vjen dhe e mbyll derën. Kuçedra i bie derës, por motra nuk e hap derën. Kuçedra i thotë: “Hape derën, se të kam sjellë rruza, unaza të mira, se do ta haj”. Kjo nuk e hap derën se e ka frikë. “Hape, hape derën, ose fute gishtin te kjo vrima, se të kam sjellë një unazë të bukur”, - i thotë prapë kuçedra. Vajza e fut gishtin aty dhe kuçedra ia vendos unazën me helm dhe asaj i bie të fikët. Kur vijnë vëllezërit në darkë, nuk futen dot në shtëpi dhe e gjejnë motrën midis shtëpisë, të shtrirë. Atë natë rrijnë gjithë natën duke qa motrën. E marin dhe e vendosin në një sënduk floriri dhe e vendosin në një majë plepi.

Te plepi ishte një hurdhë ujë dhe kuajt e mbretit vinin e pinin ujë tek ajo hurdhja. Kuajt e shikojnë sëndukun nëpërmjet ujit dhe fillojnë të hingëllin. Djali i mbretit ngre kokën dhe shikon sëndukun prej floriri, hipën në plep, e merr dhe e çon te pallati i tij. E hap sëndukun, i heq unazën vajzës dhe vajza ngrihet duke thënë: “O, o, kam lënë vëllezërit pa bukë”. Princi martohet me këtë motrën dhe lindin dy çuna. Një natë, bëjnë një darkë dhe thërret vëllezërit. Por vëllezërit nuk e dinin se është motra e tyre ajo që i ka thirrur. Djemve të saj i mësoi që të dilnin te dera, kur të vinin vëllezërit e saj, dhe u jep nga një kokërr mollë në dorë. Ata do të thonin këto fjalë: “Hidh e prit mollën, biri i kadranes jam, shtatë daiqen kam”. Vëllezërit e kuptojnë që është motra e tyre dhe që nuk ka vdekur. (Xhemile Hoxha)

Kuçedra me nusen

Kishte qenë kuçedra dhe kishte tre fëmijë, 2 vajza kuçedër e një djalë njeri. Ky çuni del një ditë në pazar dhe gjen një nuse. E merr nusen, i bie me thupër dhe e bën mollë, me qëllimin që mos ta hante nëna e tij, dhe e çon në shtëpi. Kur shkon te dera, i thotë nana: “Të vjen era njeri, or bir”. – “Jo, oj nan, jo!” - i thotë djali. Pastaj, djali i bie mollës me thupër dhe bëhet nuse. Tani kuçedra i jepte porosi nuses çdo ditë dhe, nëse nuk i bante, do e hante. Ditën e parë kuçedra i thotë nuses: “Do më pjekësh një bukë, një ven pjek, një ven papjek dhe një vend gjek”. Pasi ik kuçedra, vjen djali në shtëpi dhe gjen nusen duke qarë. “Përse po qan?” - e pyet djali nusen. Ajo thotë: “Më ka thanë nana me ba një bukë, një ven gjek, një ven pa pjek dhe një vend pjek”. Vjen kuçedra në darkë dhe thotë: “Nuse ime bijë, a e bane atë që të tha nana”? “E bëra e bëra”, - thotë nusja. Kuçedra: “E derri im bir, derri im, të ka mësu biri im ty. Ditën e dytë i le porosi që me mbush një fuçi me lot. Nusja qan për ta mbush një fuçi me lot. Vjen dali në shtëpi pyet nusen: “Përse qan”? Ajo i thotë: “Më ka thanë nana me i mbush një fuçi me lot”. “Është kollaj, - thotë djali, - mbushim një

fuçi me ujë i hedhim kripë dhe bahen lotët”.

Vjen kuçedra në shtëpi, i thotë nuses: “Nuse ime bijë, a e bane atë që të tha nana”? “E bëra”- thotë nusja. Kuçedra i thotë: “E derri, im bir derri, im bir të ka mësu, biri im”. Ditën e tretë i thotë me mbush një kasolle me pupla. Nusja përsëri fillon duke qa, vjen djali në shtëpi e pyet nusen, se përse qante. Ajo thotë që me ka thanë nana me mbush një kasolle me pupla. Djali i thotë: “Dil në maje të kasolles dhe thuj tre herë ka vdek babai mbretit, ka vdek babai mbretit, ka vdek babai mbretit”. Nusja del në maje të kasolles dhe thotë ato fjalë që i mësoi burri saj. Dhe vijnë të gjithë zogjtë dhe i lanë puplat. Vjen kuçedra dhe e pyet nusen: “Nuse ime bijë, a e bane atë që të tha nana”. “E bëra”, - thotë nusja. Kuçedra i thotë: “E derri im bir, derri im bir të ka mësu, biri im”. Ditën e katërt i thotë të më sjellësh shoshën ke motra e parë. Nusja fillon duke qa dhe vjen djali dhe e pyet, se përse qa. “Më ka thanë nana me çu shoshën ke e bija e parë”, - thotë nusja. “Është kollaj”, - thotë djali. “Ke për të kalu një portë, të gjithë e kanë shkel, ti kapërceje, ke për të kalu një kru, të gjithë i kanë thanë “gjak e qelb”, ti thuj “are e bastar”, ke për të kalu një kal, të gjithë i kanë hedh rrashtën, ti hudhi kashtën”. Kalon kaun dhe i thotë kuçedrës se nuk vij dot mbrena. Kuçedra i thotë: “Hajde termale, se jam duke palu gërshetet”. Nusja nuk shkon lart dhe kuçedra thotë: “Prite or ka”! Ai i thotë: “Jo, nuk e pres, se të gjithë më kanë hedh rrashtën kjo me ka hedh kashtën”. “Prite or kru”! Kroi thotë: “Jo, nuk e pres, se të gjithë më kanë thanë gjak e qelb, kjo më ka thanë ar e bastar”. “Prite oj port”! Porta i thotë: “Jo, nuk e pres, se të gjithë më kanë shkel, kjo me ka kapërçy”. Dhe nusja shpëton nga kuçedra dhe shkon në shpi. Pyet nana kuçedra: “Nuse ime bijë, a e çove, a e bane atë që të tha nana”? “E bëra”, - thotë nusja. Kuçedra i thotë: “E derri, im bir derri, im bir të ka mësu, biri im”.

Kuçedra i mbledh gjithë bijat për darkë. Pasi hajnë darkë, i mëson bijat e veta që, sa të flejnë gjumë nusja me djalin, ato t'i hajnë nusen. Shtrihen për të fjet. Sa i ze gjumi kuçedrat, djali i bie me thupër dhe bëhet nusja mollë dhe ikin. Kur ngrihen kuçedrat, shikojnë që djali me nusen kanë ik. Del bija e parë për t'i kërku. Ec, ec, ec, takohet me një plak e me një dele. Djali ishte bërë plak dhe nusen e kishte bërë dele. Kuçedra e pyet: “Or plak, a ke pa një nuse e një djalë të ri”? Plaku i thotë: “Më çmeni kjo dreq delje gjithë ditën be, be, be”.

Shkon në shpi dhe i thotë nanës kuçedër që nuk i pashë, përveç një plak me një dele. E i thotë nana, pse nuk e hangre se ato kanë qenë. Del e bija e dytë dhe takon një plak e një mace. Dhe e pyet: “Or plak a ke pa një djal e një nuse”? “E kjo derr macje gjithë ditën mjau, mjau”, - përgjigjet plaku. Shkon në shpi dhe i thotë nanës kuçedër që nuk i pashë, përveç një plak me një mace. E i thotë nana, pse nuk e hangre, se ato kanë qenë. Pastaj del bija e tretë për t'i kërku.

Djali bahet mullexhi, nusja bahet gurë mullini. Shkon kuçedra te mullexhiu dhe e pyet: “O mullexhi, a ke pa një nuse e një gjal të ri?” “E ky derr mullini, rrek- tek –tek, rrek –tek- tek”, - thotë mullexhiu. Pastaj del nana kuçedër dhe takon një gjarpër e një bollë. Nana i thotë të birit: “Or bir, largohu të haj nusen!”. “Më ha mu para”, - i thotë djali. Nusja shpëtoi e përralla mbaroi. (Eduart e Besmir Hoxha)

Tri amanetet

Babai, para se te vdiste, i la amanet të birit tri porosi: “Qeverinë mik mos e bëj, gruas mos i’i besosh, atij që do i bësh të mirën, priti të keqen”. Djali, pasi i vdiq i ati, donte të provonte amanetet që i kishte lënë i ati. Ky djali punonte te mbreti, i vjedh kaprollin mbretit dhe shkon në shtëpi. Kur shkon në shtëpi, i thotë gruas: “Kam vjedhur kaprollin e mbretit për ta hangër, por mos i thuaj kujt”. E fut kaprollin e mbretit në një dhomë dhe e mbyll me çelës. Gruja del duke mbushur ujë te kroi, atje vjen dhe një grua tjetër dhe i thotë: “Ka humbur kaprolli, nëse nuk e gjejmë, mbreti do e nxjerrë burrin tim prej pune. Jemi shumë në hall, nëse e di se ku është, do të të jap shumë lekë”. “Ta gjej unë kaprollin”, - i thotë gruaja. “Kaprollin e mbretit e ka marr burri im dhe e kemi hangër”, - i thotë. Gruaja tjetër shkon në shtëpi, i tregon burrit të saj se kaprollin e ka vjedhur filan person. Pastaj ky burri i tregon mbretit se kush e kishte vjedhur kaprollin dhe kështu, e arrestojnë djalin që e kishte vjedhur. E dënojnë me varje. Mbreti pyet: “Kush do ia heqi shkallët për ta mbytur?” Po vinte një person dhe thotë që ia heq unë shkallët. “Para se të më varni, kam për të folur nja dy llafe. Baba im më ka lënë tri amanete; qeverinë mik mos e bëj, gruas mos i besoj, atij që i bën të mirën, priti të keqen”, - thotë djali. Sapo do i hiqnin shkallët, djali u thotë: “Merreni këtë çelësin, shkoni në filan shpi!” Shkojnë atje ku u tha personi, hapin derën, kur shikojnë kaprollin e mbretit. E marrin kaprollin dhe shkojnë te mbreti. Mbreti çuditet, pastaj ky djali i thotë: “Unë e bëra këtë për të provuar amanetet e babës. Për një kaproll ti mbret me vare në litar, gruaja duke hangër e duke pirë sa të dojë, për lekë më shiti, ai që donte të më hiqte shkallët e do më varte, ishte personi që kur ishte në burg, jam lutur sa herë për ta nxjerrë prej burgu. Mbreti thotë: “Babai jot paksa qenë më i zgjuar se unë” dhe personi shpëtoi. (Merjeme Hysa)

II. Fabula

Nastradini I

Nastradini kishte qenë njeri i zgjuar, i ditur shumë dhe shumë i shkathët. Ai dinte të kalonte në çdo situatë. Nastradini bahet shok me tre diva. Mirëpo divat ishin të fuqishëm, por Nastradini nuk ishte i fuqishëm, që t'i përballonte. Dhe një ditë i thonë divat: “Merre këtë lëkurën e buallit (e përdornin për të transportuar ujë), mbush me ujë edhe sillë”. Ajo ishte shumë e madhe dhe Nastradini nuk e mbante dot. Atëherë ky mori duke hap një kanal, e ke parasysh, kanali ishte nga poshtë lart. Divat prit e prit se mos po vjen Nastradini me ujë, por s'po vinte dhe shkojnë për ta shikuar. Kur shkojnë atje, shikojnë që Nastradini po hapte një kanal. E pyesin: “Çfarë po bën o Nastradin”? “Po hap një kanal uji, - thotë Nastradini, - që të mos lodhemi ta mbajmë përditë, e marim ujin dhe e çojmë te dera”. “Po uji nuk shkon lart”, - i thonë. Një ditë tjetër, e marim me vete të mbanin një tra. Divat ishin të fuqishëm, një tra në krah secili ecën, Nastradini vetë nuk mbante asnjë. I lidh trarët me filispango. E shikojnë divat dhe e pyesin se çfarë po bën. “T'i lidhim dhe t'i tërheqim”, - thotë Nastradini, - “T'i tërheqim dhe t'i marrim të gjitha përnjëherësh”. Dhe i morën trarët divat dhe i çuan te vendi, sepse Nastradini nuk i merrte dot. Dhe, kur po kalonte Nastradini në dhomën tjetër, i dëgjon divat duke thënë që ta heqim qafe Nastradinin. Por duhet të bënte diçka që të shpëtonte, të jetonte. Pasi hëngrën darkë, ranë në gjumë. Pasi i zuri gjumi ato, u çua Nastradini dhe mori një dru të kalbur dhe e futi në dyshekun e tij dhe vetë u fsheh. Divat u çuan nga mesi i natës kur Nastradini po flinte gjumë, morën sopatën dhe shkojnë për të goditur Nastradinin. Në dyshek ishte druri i kalbur dhe sopata e priste bam-bam. Mendojnë që Nastradini vdiq tani dhe ranë në gjumë prapë. Nastradini priti pak, derisa ato i zuri gjumi dhe i mori ato copat, i nxori jashtë, e pastroi krevatin dhe u shtri të flinte. Të nesërmen çohen divat dhe, kur shikojnë Nastradinin, habiten. “Po ti, o Nastradin, nga dole?” - e pyesin. “Isha duke fjetur gjumë”, - thotë Nastradini. “Po si ka mundësi, kur po fleje, ne të kemi prerë me sëpatë”, - i thonë divat. “Nuk më pret sopata mu”, - thotë ai. “Po si nuk të pret sopata ty?”, i thonë divat. “Mua më ka përvëlur nëna me val, as plumbi nuk më kap” - tha ai. “Eu, si ore?” - thonë divat. “Po, më ka përvëlur nëna me valë”, - thotë Nastradini. “Atëherë na mëso edhe neve”, - i thonë divat. “Është pak vështirë”, - u thotë Nastradini. “Po çfarë duhet?” - i thonë divat. “Duhet një kazan me valë, të ndizet zjarr, i derisa të vlojë uji”, - ia ktheu Nastradini. Divat marim kazanin, e mbushin me ujë dhe e vejnë në zjarr. “Përvëljo ujë tani, - thotë Nastradini, - është gati tani. Merreni edhe nënën tuaj

kuçedrën”. Vjen edhe kuçedra. “Tani, siç jeni, do futeni në kazan, pasi t’i vej kapakun, do të duroni nja 15 minuta”, - u thotë Nastradini. U futën të gjithë në kazan, vendos edhe kapakun dhe largohet Nastradini. Gjatë rrugës, takon një kasap dhe e pyet kasapin: “A ke zorr berresh?” “Po, kam”, thotë kasapi. “Më jep një palë zorrë”, - dhe i jep lekët. I mori zorrët e i futi në bark. Fillon e vrapon përsëri, se mendonte që do ta ndiqnin nga mbrapa. Duke ecur, takon një bari me dele. E pyet bariun, nëse kishte ndonjë biçak me vete. “Po, - i thotë bariu, - po përse e do?” “E dua se po me ndjekin divat nga mbrapa, kam frikë se do më kapin, se nuk vrapoj dot, se më dhemb barku”, - thotë Nastradini. I merr thikën dhe çan këmishën dhe bien zorrët, bariu kujton se janë zorrët e Nastradinit dhe fillon e vrapon më fort. Vijnë divat dhe e pyesin bariun, nëse e ka parë Nastradinin. “Po, - thotë bariu, - më mori thikën, çau barkun e vet, i dolën zorrët dhe filloi të vraponte më fort”. Pastaj divat mendojnë që ai ka vdekur dhe, falë zgjuarsisë së tij, Nastradini shpëtoi. (Merjeme Kaçeli)

Nastradini II

Nastradini mendohet të ketë qenë një njeri shumë besimtar, që vazhdimisht e adhuronte Allahun. Kur ishte i ri, Nastradini punësohet pranë një plaku, i cili ishte i lidhur shumë me Allahun dhe që ishte kasap. Aty punonin edhe dy djem të tjerë. Ky plaku, pasi e therie dashin, e rrjepte, e ndante mishin nga kockat. Ndërsa kockat i mblidhte, u këndonte diçka dhe kockat përsëri ktheheshin në dash. Një ditë, këto puntorët menduan që ta bëjmë edhe ne ashtu siç e bënte plaku. Njëri e theri dhe e rrjepi, tjetri e coptoi mishin dhe e pjekti. I morën kockat, filluan t’i frynin, por nuk e kthyen dot përsëri në dash. Ndërsa Nastradini nuk bëri asnjë gjë, vetëm i shikonte dhe qeshte. Vjen plaku, por shikon që dashi nuk ishte.

Pyet njërin: “Ku është dashi?”

“E therëm”, - thotë ai. “Kush e theri?” – pyet plaku.

“Unë e thera dhe e rrjepa”, - thotë djali.

“Të rrjepshin edhe ty, ashtu siç rrjep dashin!”, – e mallkon plaku.

“Ku është mishi?”

“Mishin e coptova dhe e pjeka”, – thotë djali tjetër.

“Të pjekshin edhe ty ashtu, siç ke pjekur dashin!”, - thotë plaku.

“Po ti Nastradin, çfarë bëre?” - e pyet plaku.

“Unë s’kam bërë asgjë, vetëm kam qeshur”, - thotë Nastradini.

Plaku thotë: “Qeshtë e gjithë bota me ty, ashtu siç ke qeshur ti me këto!”

(Njazi Kaçeli)

Përfundim

Kultura zotëron një strukturë kornizë që mbulon nevojat materiale dhe shpirtërore të njeriut. Ajo tregon format e prodhimit dhe konsumit, tregon rregullat se si njerëzit të jetojnë në një shoqëri. Kjo strukturë ka lindur si pasojë e nevojave njerëzore. Modelet kulturore të krijuara nga secila shoqëri për të përmbushur nevojat e tyre, në varësi të periudhës dhe gjeografisë së komunitetit, mund të ndryshojnë nga njëra-tjetra. Ruajtja dhe transferimi i kulturës që zotëron, është thelbësore për çdo shoqëri. Ne, si studiues të kësaj fushe, duhet të bëjmë sa më shumë kërkime folklorike, në mënyrë që të mblidhen dhe ruhen informacionet me metodat përkatëse.

Për ta rigjallëruar kulturën, traditat dhe zakonet e humbura të vendit tonë dhe për t'i prezantuar te brezat e rinj, jemi të mendimit që kultura popullore duhet të promovohet në format më tërheqëse të mundshme. Promovimi i kulturës do të ndikonte në zhvillimin e turizmit kulturor. Gjithashtu, për fëmijët do ishte më bukur të botohen libra përrallash popullore, me fjalë dhe emërtime shqip, sepse sot, fatkeqësisht, 70% e librave me përralla kanë fjalë dhe emërtime të huaja.

Bibliografia

1. Alan Dundes, "The Study of Folklore" Prentice-Hall, London, 1965.
2. Alfred Uçi, "Mitologjia, folklori, letërsia". Shtëpia botuese Naim Frashëri, Tiranë, 1982.
3. Dursun Yıldırım, "Türk Bitiği: Araştırma / İncelem Yazıları", Shtëpia botuese Akçağ, Ankara, 1998.
4. Instituti i Kulturës Popullore, "Çështje të folklorit shqiptar", nr.4, Shtypshkronja e Re, Tiranë, 1989.
5. Ismail Laçi, "Gurii Bardhë", Shtëpia botuese Reklama, Tiranë.
6. Johann George von Hahn, "Studime shqiptare".
7. Marin Barleti, "Historia e Skënderbeut", Universiteti Shtetëror i Tiranës, 1967.
8. Metin Ekici, "Folklor (Halk Bilgisi)", Shtëpia botuese Geleneksel, Ankara, 2016.
9. Pertev Nail Boratav, "100 Soruda Turk Halk Edebiyatı", Shtëpia botuese Bilgesu, Ankara, 2016.
10. Saim Sakoğlu, "Masal Araştırmaları", Shtëpia botuese Akçağ, Ankara, 2016.
11. Stith Thompson, "The folktale", Berkeley University of California Press, 1977.
12. William John Thoms, "Folklore", The Study of Folklore, Edt. By Alan Dundes, New Jersey, 1965.